

ده اصل در جلوگیری از سقوط در فضای مجازی

عبدالله خاکپور

۶۰

رسانه‌های آ، عضویت در شبکه‌های اجتماعی، چت با نامحرم، دیدن فیلم، سریال و پویانمایی که تصویر نامحرم در آن پخش می‌شود، دیدن عکس نامحرم، استفاده از برخی سرویس‌های خاص و ... آگاهی کامل داشته باشند.

ب) حاکمیت قوانین استفاده از رسانه

نمی‌توان بدون قانون مشخص و مدون، کاری کرد که از آسیب‌های رسانه در امان بود. برای داشتن نظام مشخص استفاده از رسانه در خانواده، فرزندان باید با والدین خود قرارداد رسانه‌ای داشته باشند. این قرارداد در دو موضع قابل استفاده است. نخستین موضع مربوط به زمانی است که خانواده تصمیم می‌گیرد برای فرزند خود ابزارهای نوین ارتباطی تهیه کند. قبل از خرید ابزار، والدین و فرزندان، مطابق شرایط مندرج در متن قرارداد، نوع استفاده از رسانه‌های دیجیتال را مشخص می‌کنند. موضع دوم مربوط به زمانی است که فرزندان، رسانه‌های دیجیتال را در اختیار دارند و والدین شرط استمرار استفاده از ابزارهای فوق‌الذکر را امضای قرارداد پیش گفته می‌دانند. استفاده از رسانه باید تابع قوانین مترقی دینی باشد؛ چراکه خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: «وَلَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ»؛ خویشتان را به دست خود به هلاکت نیفکنید» و استفاده بدون ضابطه از ابزارهای نوین ارتباطی می‌تواند انسان را به پرتگاه‌های سقوط بکشاند.

برخی از مهم‌ترین محورهای قانونی که لازم است توسط کاربران (همه اعضای خانواده) مورد توجه قرار گرفته و رعایت شود عبارت است از:

■ شرط اساسی استمرار استفاده از این ابزارها عوض نشدن سبک زندگی است:

خوراک

پوشاک

روابط با اطرافیان

اخلاق

■ با توجه به زبان‌بار بودن اینترنت نسل سوم و چهارم تلفن همراه تا قبل از راه‌اندازی شبکه ملی اطلاعات و پروژه‌های اقماری آن، از فعال‌سازی آن برای فرزندان خودداری کنید.

■ فرزندان، تنها در کنار والدین می‌توانند فیلم، موسیقی، نرم افزار و ... دانلود کنند.

■ بازی‌هایی با محتوای قتل، مسائل غیراخلاقی، هیجان کاذب، جادوگری، سرقت، مسائل غیرتوحیدی و ... استفاده نشود.

با توجه به تحقیقات کارشناسی و مشورت با اساتید، روانشناسان، مشاوران خانواده و ... حداکثر سرعت اینترنت منازل برای امور علمی و تحقیقاتی و سایر نیازهای واقعی و نه کاذب ۱۲۸_{kb/s} معین گردید.

برای کاهش معضلات مربوط به فضای مجازی و کارکردهای رسانه‌های آن، علاوه بر راه‌کارهای بیان شده در بُعد حاکمیتی، باید در سطح خانواده‌ها نیز برای استفاده صحیح از ابزارهای نوین ارتباطی، فرهنگ‌سازی شود. به همین منظور، داشتن راه‌کارهایی کاربردی و قابل اجرا در خانواده‌ها بسیار ضروری است.

نکته مهم در مورد این راه‌کارها، بهم‌پیوستگی و درهم‌تنیدگی آن است. به عبارت دیگر تمام راه‌کارها به نوعی باهم در ارتباط هستند که برای منظم‌ساختن آن تحت ده اصل تدوین شده است. اگر خانواده‌ای بهم‌پیوستگی اصول را که با عنوان اصول زنجیرهای رسانه دینی در خانواده مطرح می‌شود، رعایت نکند و برای نمونه به یکی از اصول بی‌توجهی کند، به‌واقع نخ تسبیح را پاره کرده و حسن تدبیر را در این زمینه از دست داده است. اصول زنجیرهای رسانه دینی در خانواده عبارتند از:

۱. اصل حاکمیت قانون

اولین اصل از اصول دهگانه رسانه دینی در خانه، اصل حاکمیت قانون است. وجود قانون و رعایت آن در خانه برای فضای مجازی، بسیاری از مشکلات و آسیب‌ها را کاهش می‌دهد و راه صحیح استفاده از آن را به اعضای خانواده می‌آموزد. قانون رسانه‌ای در خانه‌ها به دو صورت مطرح است:

الف) حاکمیت قانون خدا

در چگونگی استفاده از رسانه، آن‌چه به عنوان سند بالادستی عمل می‌کند و بر تمام اصول دیگر برتری دارد، آموزه‌های دینی و برنامه‌های الهی است. بنابراین آموزه‌های دینی به عنوان برنامه الهی که از جانب خداوند متعال در قرآن و معصومین علیهم‌السلام در روایات آمده، تعیین‌کننده نهایی شیوه بهره‌گیری از رسانه‌های دیجیتال است. به عبارت دیگر، زندگی باید رنگ و بوی خدایی داشته باشد، همچنان که قرآن کریم می‌فرماید:

«صِبْغَةَ اللَّهِ وَ مَن أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَ نَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ»؛ رنگ خدا را و چه کسی رنگش نیکوتر از رنگ خداست؟ و ما فقط پرستش کنندگان اویم.» و اگر یاد خدا نباشد و زندگی رنگ و بوی خدایی نداشته باشد، انسان به حال خودش رها می‌شود: «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ»؛ و مانند کسانی مباشید که خدا را فراموش کردند، پس خدا هم آنان را دچار خودفراموشی کرد.» و اگر خدا انسان را فراموش کند، آغاز سقوط انسان است.

بنابراین خانواده‌ها باید درباره مسائل دینی مربوط به رسانه‌های نوظهور، بخصوص فتاوی‌ای مراجع معظم تقلید، در مواردی همچون خرید و فروش ابزارهای نوین

مستثنا نیستند. سراسر نامه ۳۱ نهج البلاغه که خطاب آن به امام حسن علیه‌السلام است، بیان‌گر حسّ مسؤولیت‌پذیری امام علی علیه‌السلام در برابر فرزند برومندشان است. به همین علت، والدین به‌ویژه پدر خانواده باید توجه خاصی را به رسانه‌های دیجیتال مبذول دارند.

مسؤولیت‌پذیری فرزندان

از سوی دیگر فرزندان نیز باید مسؤولیت‌پذیرتر شوند تا بتوانند مسؤولیت‌های خطیر آینده را به عهده بگیرند. والدین باید با به‌کارگیری روش‌های مناسب تربیتی، فرزندان را مسؤولیت‌پذیر بار بیاورند. اگر فرزندان، مسؤولیت‌های کوچک را در کودکی به عهده بگیرند، می‌توانند در دوران نوجوانی و جوانی در قبال خود، خانواده، جامعه و خداوند متعال مسؤولیت‌پذیر باشند. پیامبر بزرگوار اسلام (ص) می‌فرماید: «أَوْلَادُ سَيِّدٍ سَمِعَ سِنِينَ وَ عَبْدٌ سَمِعَ سِنِينَ وَ وَزِيرٌ سَمِعَ سِنِينَ فَإِنَّ رَضِيَتِ خَلَاتِقٌ هَلْ إِخْدَى وَ عَشْرِينَ وَ إِلَّا فَاضْرَبْ عَلَى جَنْبِهِ فَقَدْ أَعْدَرْتَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى؛ فرزند تا هفت سال حاکم است (یعنی آزاد) و تا هفت سال بنده است (باید کاملاً تحت تربیت و تابع والدین خود باشد و مسؤولیت‌هایی را از جانب آن‌ها بپذیرد)، و هفت‌ساله سوم وزیر است (باید مورد مشورت قرار گیرد) اگر در ۲۱ سالگی اخلاقی رضایت‌بخش شد، که بهتر، وگرنه به او بزنی که در نزد خدا معذوری». اگر فرزند مسؤولیت‌های هرچند کوچک را در هفت‌ساله دوم بپذیرفت، می‌تواند در هفت‌سال سوم در مقام مشورت قرار بگیرد که مسؤولیت بزرگ‌تری است؛ و الا فرزندان تبدیل به افرادی می‌شوند که نمی‌توانند مسؤولیت‌های ریز و درشت فردی و اجتماعی را بپذیرند و یا به خوبی از عهده آن برآیند.

۳. اصل آموزش و آگاه‌سازی

از دیگر اصول مهم مربوط به مدیریت رسانه در خانواده‌ها، آموزش و آگاه‌سازی است. آموزش و آگاه‌سازی اصل بسیار مهمی در زندگی به‌شمار می‌آید، تا جایی که در قرآن از آن به راه نجات خانواده از آتش تعبیر شده است. امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: «لَمَّا نَزَلَ تَهْذِةَ الْآيَةِ: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ نَارًا» قَالَ النَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ تَقِي أَنْفُسَنَا وَ أَهْلِيْنَا؟ قَالَ: اعْمَلُوا الْخَيْرَ وَ ذَكَّرُوا بِهْ أَهْلِيكُمْ فَادَّبُوهُ مَعْلَى طَاعَةِ اللَّهِ؛ چون آیه (ای کسانی که ایمان آورده‌اید! خود و خانواده خود را از آتش نگه دارید) نازل شد، مردم گفتند: یا رسول‌الله! چگونه خود و خانواده‌مان را حفظ کنیم؟ فرمود: عمل خیر انجام دهید و آن را به خانواده خود نیز یادآوری کنید و برپایه فرمان‌برداری از خدا پرورش‌شان دهید.»

آگاهی‌های مورد نیاز والدین

والدین باید نسبت به کارکردها، آسیب‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای فضای مجازی اطلاعات لازم را جمع‌آوری و مطالب مفید آن را به فرزندان، دوستان، اقوام و نزدیکان خود منتقل کنند.

الف) آشنایی با آداب، رسوم و فرهنگ اصیل اسلامی - ایرانی؛

ب) آشنایی با روش‌های تربیتی صحیح در اسلام؛

ج) آگاهی‌های رسانه‌ای؛

والدین باید در مورد رسانه‌های دیجیتال، آگاهی‌های لازم را داشته باشند که در ذیل به آن اشاره می‌شود:

- چستی رسانه‌های دیجیتال (پروتجا شبکه عنکبوتی به پیوست است)
- کارکردهای رسانه‌های دیجیتال (پروتجا متنی به پیوست است)
- مالکان و گردانندگان رسانه‌های دیجیتال (مطالعه مطالب سایت www.nsainfo.ir)
- پادها و نپادها رسانه‌های دیجیتال (به معنای آشنایی با آسیب‌های

■ فرزندان فقط در روز از این ابزارها استفاده کنند و از استفاده شبانه پرهیز شود.
■ به علت برهم زدن تمرکز در محیط‌های پرورشی و آموزشی، بهتر است از این ابزارها در محیط‌های یاد شده استفاده نشود.

■ بازی‌های آنلاین بسیار خطرآفرین و غیرقابل کنترل هستند. از این رو، بازی‌ها را با نظارت والدین به صورت آنلاین بازی کنند و از اتصال اینترنت به دستگاه بازی خودداری شود.

■ زمان استفاده از این ابزار باید محدود و مشخص باشد. فرزندان وقت خود را هدر ندهند و به استفاده از این ابزار اعتیاد پیدا نکنند.

■ برنامه‌ها را با نظارت والدین نصب و استفاده کنند و از نرم‌افزارهای مخرب و نامناسب استفاده نکنند؛ مانند نرم‌افزارهایی که می‌توان با آن کانال‌های ماهواره را دریافت کرد.

■ به علت اشرف و مدیریت غرب بر فضای مجازی و خطر درز اطلاعات، اطلاعات شخصی و خصوصی خود را حتی در این ابزارها ذخیره نکنند. برای این کار باید از یک هارد اکسترنال مستقل از رایانه استفاده کرد. همچنین بنابر دلایل یاد شده، استفاده از حافظه‌های ابری فعلاً صحیح نیست.

■ از شبکه‌های اجتماعی ایرانی سالم مانند افسران استفاده کنند.

■ استفاده از پالایه‌شکن ممنوع است.

■ از موسیقی‌های مجاز و متناسب با فرهنگ اسلامی ایرانی استفاده شود.

■ فرزندان با این ابزار خلوت نکنند؛ بنابراین دستگاه باید در حضور والدین استفاده شود.

■ استفاده از تبلت و ... هنگام مهمانی رفتن و آمدن میهمان ممنوع است.

■ استفاده از رمز عبور برای تلفن، تبلت، رایانه و ... در خارج از خانه، عاقلانه است اما در خانه هیچ توجیهی برای این کار وجود ندارد. در صورت صلاحدید والدین برای داشتن رمز عبور، آن رمز در اختیار والدین قرار گیرد.

■ داشتن پروتجا (فایل) و پوشه مخفی در دستگاه‌های ارتباطی ممنوع است.

■ استفاده از این ابزارها و روش‌های نوین ارتباطی نباید موجب افت تحصیلی شود. در این صورت محدودیت‌های بیش‌تری اعمال شود و در صورت مؤثر نبودن محدودیت‌ها، این ابزار در اختیار فرزندان قرار نگیرد.

■ مالکیت ابزارها یا والدین باشد و نه فرزندان. مثلاً مالکیت تلفن همراه و یا تبلت از آن والدین است و آن‌ها به فرزندان خود اجازه استفاده از آن را می‌دهند؛ همان‌گونه که مالکیت آسمان‌ها و زمین از آن خداست و او اجازه تصرف را به ما داده است. اگر مالکیت با والدین باشد، مدیریت بر استفاده از آن بسیار آسان‌تر از زمانی خواهد بود که مالکیت با فرزندان باشد.

۲. اصل مسؤولیت‌پذیری

مسؤولیت‌پذیری والدین

برای داشتن رسانه سالم در خانواده، حاکمیت باید شرایط مطلوبی را برای خانواده‌ها مهیا سازد که موارد مربوط به آن ذکر گردید. آنچه مسلم است در حال حاضر کشورمان با شرایط مطلوب رسانه‌های بخصوص رسانه‌های دیجیتال فاصله فراوانی دارد. اما تعلق برخی مسؤولان در سالم‌سازی فضای رسانه‌های دیجیتال کشور موجب نمی‌شود والدین درباره مساله مهمی چون رسانه‌های دیجیتال از خود سلب مسؤولیت کنند.

بنابر آیه شریفه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ نَارًا وَ قُوْذَهَا النَّاسُ وَ الْجَحَاةُ»؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! خود و خانواده‌تان را از آتشی که هیزم آن مردم و سنگ‌ها هستند نگه دارید» پدر خانواده مسؤول سالم‌سازی فضای معنوی و مادی خانواده است و رسانه‌های دیجیتال از این مقوله

رسانه و پالایش محتوای آن و حذف موارد نادرست از مصرف رسانه‌های خانواده که در اصل مدیریت بیان می‌شود)

■ شبهات مربوط به رسانه و فضای مجازی (به علت اهمیت بسیار زیاد شبهات رسانه، این شبهات به همراه پاسخ‌های آن‌ها در فصل جداگانه‌ای خواهد آمد)

■ شناخت فرهنگ‌های معارض با فرهنگ اسلامی-ایرانی و اهداف آن: بهتر است والدین آشنایی اجمالی با فرهنگ‌های معارض داشته باشند تا بتوانند خط سیر آن را در فیلم، پویانمایی، بازی، شبکه‌های اجتماعی، موتورهای جستجو و ... پیدا کرده و کاملاً آگاهانه با آن مواجه شوند.^{۱۰}

■ شناخت متخصصان دلسوز و آگاه رسانه‌های نوظهور: والدین نمی‌توانند تمام ابعاد رسانه‌های را شناسایی کرده، به صورت مطلوب با آن مواجه شوند. از این رو باید با متخصصان این فن مشورت کنند. امام علی علیه‌السلام می‌فرماید: «مَنْ اسْتَبَدَّ بِرَأْيِهِ هَلَكَ، وَ مَنْ شَاوَرَ الرَّجَالَ شَاكَهَا فِي عَقُولِهَا»؛ هر که خودرایی کند نابود شود و هر که با متخصص مشورت کند، در خردهای‌شان شریک گردد.»

اما نکته مهم، شناخت متخصص دلسوز رسانه‌ای است که فهم خوبی از رسانه‌های نوین دارد. مطالعه دیدگاه‌های مقام معظم رهبری^{۱۲}، شهید آوینی^{۱۳}، پروفیسور حمید مولانا، پروفیسور هربرت شیلر^{۱۴} و جمعی از اندیشمندان این حوزه می‌تواند والدین را در فرهنگ‌سازی رسانه‌ای یاری رساند. جالب است که حتی مطالعه آثار جوزف نای^{۱۵} به‌عنوان فردی که در اتاق جنگ نرم آمریکا حضور مؤثری دارد و دیدگاه‌های گوناگونی درباره جنگ نرم علیه کشورمان بیان می‌کند نیز می‌تواند روشن و تأیید کننده آرای اندیشمندان دلسوز رسانه‌های نوظهور باشد.

روشن‌های کسب آگاهی درباره فضای مجازی

یکی از راه‌کارهای کسب اطلاعات، تجربه‌های شخصی است. به عبارت دیگر، والدین خودشان این فضا را تجربه کنند و با فرصت‌ها و تهدیدهای آن آشنا شوند و آن‌گاه دیگران را نیز آگاه سازند. با توجه به وقت اندک خانواده‌ها و خطرهای فراوان موجود در این فضا حتی برای والدین، توصیه می‌شود از تجربه‌های اساتید و کارشناسان این فضا استفاده شود و اطلاعات مورد نیاز را با مشورت ایشان به دست آورند. امام علی علیه‌السلام در حدیثی زیبا می‌فرماید: «أَيُّ بُنَى إِيَّتِي وَ إِنْ لَمْ أَكُنْ عُمَرْتُ عُمَرُ مَنْ كَانَ قَبْلِي فَقَدْ نَظَرْتُ فِي أَعْمَالِهِمْ وَ فَكَّرْتُ فِي أَخْبَارِهِمْ وَ سَرَّتُ فِي أَثَارِهِمْ حَتَّى عُدْتُكَ أَحَدِهِمْ بَلْ كَأَنِّي بَمَا أَتَيْتَنِي إِلَيَّ مِنْ أُمُورِهِمْ قَدْ عَمَّرْتُ مَعَ أَوْلِيهِمْ إِلَيَّ أَحْرِيمَ»؛ ای نونهالم! هرچند من (ایام) عمر آنان را که پیش از من بوده‌اند درنیافتم ولی در کردارشان نگریم و در گزارش اخبارشان اندیشیدم و در آثارشان گشتم تا همچون یکی از آنان شدم و حتی به مدد آن‌چه از کارهای ایشان به من رسیده، چنان شدم که گویی عمری از آغاز تا پایان با آنان به سر برده‌ام.» بنابر این والدین می‌توانند با مطالعه آثار در خور توجه و قابل اعتماد، اطلاعات مطلوبی را در این زمینه به دست آورند.

در چه زمانی باید آگاهی‌های رسانه‌ای را کسب کرد؟

آموزش و آگاه‌سازی باید در زمانی صورت گیرد که فرزند به مسائل نامناسب مبتلا نشده و آلودگی‌های فضای مجازی روح و جسم او را تسخیر نکرده باشد؛ بخصوص پیش از این که به وسیله افکار باطل مانند مطالب غیراخلاقی و شبهات فراوان اعتقادی که از طریق رسانه‌ها فرستاده می‌شود، ذهن او دچار تشویش شده و احساسات و رفتارها به کنترل فضای مجازی درآید. امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: «بَادِرُوا أَحْدَاثَكُمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْتَ سَيَقْمُ إِلَيْهِ مَالِ الْمَرْجُئَةِ»؛ نوجوانان خود را پیش از آن که افکار مخالفان به سراغ‌شان

روند، حدیث پیام‌زید.» اهمیت آگاه‌سازی فرزندان و پاسخ به شبهاتشان چنان است که امام علی علیه‌السلام در وصیت خویش به فرزند برومندشان امام حسن علیه‌السلام آن را مقدم بر آموزش قرآن، تفسیر، شریعت و احکام اسلامی می‌داند. ایشان در ابتدای وصیتشان می‌فرماید: «وَأَنْ أُتَدَبِّكَ بِتَعْلِيمِ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ تَأْوِيلِهِ وَ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ وَ أَحْكَامِهِ وَ خَلَالِهِ وَ خَزَائِمِهِ لَا أَجَاوِزُ ذَلِكَ بِكَ إِلَيَّ غَيْرِهِ ثُمَّ أَشْفَقْتُ أَنْ يَلْتَمِسَ عَلَيْكَ مَا اخْتَلَفَ النَّاسُ فِيهِ مِنْ أَهْوَائِهِمْ وَ آرَائِهِمْ مِثْلَ الَّذِي تَلْتَمِسَ عَلَيْهِمْ فَكَانَ إِحْكَامُ ذَلِكَ عَلَيَّ مَا كَرِهْتُ مِنْ تَنْبِيهِكَ لَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ إِسْلَامِكَ إِلَيَّ أَمْرٌ لَا أَمْنٌ عَلَيْكَ بِهِ الْهَلَكَةُ وَ رَجَوْتُ أَنْ يُؤَقِّكَ اللَّهُ فِيهِ لِرُشِيدِكَ وَأَنْ يُهْدِيكَ لِقَصْدِكَ»؛ و خواستم از تعلیم کتاب خدا و تأویل آیات قرآن و مقررات و احکام اسلام و حلال و حرام دین آغاز کنم و به سخن دیگر نپردازم، ولی از این نکته نگرانم که اشتباهاتی که هوا و هوس‌ها به بار آورده و موجب اختلاف میان مردم گشته، تو را نیز دامن گیر شود، از این رو با این که از تذکر این شبهه‌ها دل خوش نیستم (که ذهن صاف و بی‌آلایش ترا تیره و کدر کند) اما محکم کردن پایه (و روشن کردن موارد شبهه) بهتر از آن است که تو را به دست چیزی سپارم که از هلاکت در آن بر تو ایمن نیستم (تو را در ورطه بی‌خبری و بی‌اطلاعی رها کنم، با این که ممکن است هنگام برخورد با افکار و آرای گوناگون حق را نیایی و به گمراهی آفتی) امیدوارم خدایت در این لغزش‌گاه‌ها توفیق هدایت عطا کند، و به راه راست هدایت فرماید»

آگاهی‌هایی که لازم است والدین درباره فضای مجازی به دست آورند و به ترویج آن از طریق گفتگو در جلسات خانوادگی، میهمانی و حتی نوشتن کتاب، مقاله، نامه به مسؤولان و یا سخنرانی اقدام کنند در سه محور خلاصه می‌شود:

۴. اصل الگوسازی

الگوسازی از مهم‌ترین اصول کاربردی برای داشتن رسانه سالم در خانواده است. اصل الگوسازی در تمام مباحث تربیتی کاربرد دارد و استفاده از الگوها از بهترین راه‌کارهای اصلاح رفتار نادرست به سوی رفتارهای هنجار و مطلوب دینی است. آن‌چه باید خانواده‌ها در این باره بدان توجه کنند، عبارت است از:

■ بهترین منبع برای آشنایی با الگوهای آسمانی و انسان‌ساز، آموزه‌های سراسر نور قرآن کریم است که با بیان و توصیف زندگانی انبیا و اولیای الهی و دعوت انسان به تبعیت از آن‌ها، در اوج صلابت آدمی را تربیت و از خطرها حفظ می‌کند.

■ زندگی پیامبر گرامی اسلام (ص) و ائمه اطهار (ع) سرشار از مواردی است که نشان می‌دهد آن‌ها چقدر به وقت و گذران عمر اهمیت می‌دهند و از لحظه لحظه زندگی‌شان چگونه استفاده می‌کنند.^{۱۶} و یا این که در سیره عملی ایشان هرگز هدف (مثلاً تبلیغ دین)، وسیله (برای نمونه، استفاده از شبکه‌های اجتماعی صهیونیستی) را توجیه نمی‌کند. والدین با تهیه کتاب، نرم‌افزار، سخنرانی، مقاله و ... در این باره، زمینه‌گوبرداری از بهترین الگوهای آسمانی را برای فرزندان خود فراهم کرده‌اند؛ همان‌طور که قرآن کریم زندگی پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) را بهترین الگو معرفی می‌کند: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَ الْيَوْمَ الْآخِرَ وَ ذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا»؛ به‌یقین، برای شما در [روش و رفتار] پیامبر خدا الگوی نیکویی است برای کسی که همواره به خدا و روز قیامت امید دارد؛ و خدا را بسیار یاد می‌کند.»

■ والدین با رعایت موارد مندرج در این نوشتار، اصلاح مصرف رسانه‌ای و بهره‌مندی از فضای مجازی را از خودشان شروع کنند و در مرحله بعد از

تولید شده است.

اما هم اکنون ابزارهایی ارتباطی در دسترس کاربران قرار دارد که ما برای آن هیچ محتوایی نداریم و تمام محصولات موجود در بازار عرضه، غربی و غیر بومی است. خرید چنین ابزاری موجب بروز مشکلات فراوانی برای خانواده‌ها می‌شود. برای نمونه، با گذشت چندین سال از ورود کنسول‌های بازی پلی‌استیشن، ایکس‌باکس و نینتندو به کشورمان، هنوز متولیان امر و مسؤولان کشور، هیچ بازی‌ای برای این ابزار تهیه نکرده‌اند. بنابراین هر بازی که والدین تهیه کنند، غیربومی است و قریب به اتفاق این بازی‌ها دارای مشکلات متعدد اخلاقی-رفتاری هستند؛ در حالی که برای تلفن‌های هوشمند و رایانه، بازی‌های متعددی توسط متخصصان داخلی تولید شده است. این مطلب درباره ماهواره هم صدق می‌کند و ما برای آن محتوای مطلوبی نداریم.

نکته مهم دیگر آن است که مالکیت این ابزار باید در اختیار والدین باشد، نه فرزندان، تا در مراحل بعدی والدین بتوانند به راحتی بر چگونگی استفاده فرزندان نظارت و کنترل کافی داشته باشند.

ج) مدیریت محتوا

بهتر است والدین قبل از خرید ابزارهای نوین ارتباطی بازی‌ها، نرم‌افزارها و به‌طور کلی محتواهای خوبی را برای آن، رصد و تهیه کنند. سپس ضمن معرفی آن به فرزند خود، به مرور زمان بخشی از محتوای تهیه‌شده را در اختیار آنان قرار دهند. به‌منظور تهیه محتوای خوب برای رسانه‌های دیجیتال می‌توانید به این منابع مراجعه کنید:

- تارنمای www.peyvandha.ir برای آشنایی با تارنماهای اینترنتی مناسب برای گروه‌های سنی مختلف.
- تارنمای www.ircg.ir به‌منظور آشنایی با بازی‌های مناسب برای گروه‌های سنی مختلف.
- تارنماهای www.rasekhoon.net و www.tebyan.net برای تهیه فیلم‌ها و پویانمایی‌های مناسب.
- تارنمای فروشگاه اینترنتی ایفه به آدرس www.efeh.ir جهت آشنایی با اسباب‌بازی‌های مناسب برای کودکان.

د) مدیریت زمان

هر خانواده برای استفاده مطلوب از رسانه‌های نوین، زمان مشخصی را در نظر بگیرد. برای نمونه اگر برای نوجوان کل زمان استفاده از این رسانه‌ها را ۲ ساعت در نظر بگیریم، می‌توان ۱ ساعت را به رایانه و ساعت دیگر را به تلویزیون اختصاص داد. همچنین شب‌هنگام نامناسب‌ترین زمان برای استفاده از ابزارهای ارتباطی است. ضمن این که زمان استفاده از رسانه‌های نوین نباید با زمان اختصاص‌یافته به مسائل مهم‌تری همچون عبادت، مطالعه، تفریح با دوستان، بازی‌های حقیقی و ... تداخل داشته و موجب برهم‌خوردن نظم حاکم بر موارد فوق‌الذکر گردد. مثلاً نباید نماز اول وقت را به دلیل حضور در شبکه‌های اجتماعی به تأخیر انداخت و یا در ایام امتحانات به بازی‌های رایانه‌ای پرداخت. امام کاظم علیه‌السلام در حدیثی نورانی در زمینه استفاده مطلوب از ساعت‌های زندگی می‌فرماید: «اَجْتَهِدُوا فِي أَنْ يَكُونَ زَمَانُكُمْ أَرْبَعَ سَاعَاتٍ لِمُنَاجَاةِ اللَّهِ وَ سَاعَةً لِأَمْرِ الْمَعَاشِ وَ سَاعَةً لِمُعَاشَرَةِ الْإِخْوَانِ وَ الثَّقَاتِ الَّذِينَ يَعْرِفُونَكُمْ غَيْبَتَكُمْ وَ يَخْلُصُونَ لَكُمْ فِي الْبَاطِنِ وَ سَاعَةً تَخْلُصُونَ فِيهَا لِلذَّاتِكُمْ فِي غَيْرِ مُحَرَّمٍ وَ يَهْدِيهِ السَّاعَةُ تَقْدِرُونَ عَلَى الثَّلَاثَةِ سَاعَاتٍ»؛ تلاش کنید که وقت شما چهار ساعت باشد: ساعتی برای مناجات با خدا، ساعتی برای کار زندگی (امرار معاش)، ساعتی برای معاشرت با برادران و اشخاص مورد اعتماد که شما را از عیب‌های تان آگاه کنند و از دل

فرزندانشان بخواهند که از رسانه به صورت قانون‌مند استفاده کنند. بنابراین برای نمونه پیشنهاد می‌شود پدر خانواده تلفن همراه خود را شب‌هنگام و زمانی که در کنار خانواده است به کناری نهد و از اعضای خانواده بخواهد که آن‌ها نیز چنین کنند. وقتی والدین در محیط خانه بر تلفن همراه و یا رایانه خود رمز عبور نگذاشته باشند، می‌توانند از فرزندان نیز چنین عملی را انتظار داشته باشند. درواقع رفتار پدر و مادر باید به صورت الگوی صحیح در ذهن فرزندان، ترسیم و شیوه درست استفاده از فضای مجازی به شکل عملی به آنان آموزش داده شود.

■ بیان زندگی‌نامه دانشمندان مسلمان و افتخارآفرینان این مرز و بوم می‌تواند در جهت‌دهی فرزندان در استفاده بهینه از وقت بسیار تأثیرگذار باشد. ارائه زندگی‌نامه افرادی چون ابوریحان بیرونی، جابر بن حیان، پروفسور حسابی، شیخ صدوق، شیخ مفید و ... در قالب‌های گوناگون، مفید است.

■ شهدا به عنوان کسانی که با رنگ سرخ خونشان سند سعادت دنیوی و اخروی خود را امضا کردند، از بهترین الگوهای تربیتی برای نسل جدید به شمار می‌روند. در بین شهدا بسیاری کسانی که در عرصه علم و عمل موفقیت‌های زیادی را کسب کرده‌اند. شهید چمران، شهید آوینی، شهید احمدی‌روشن، شهید تهرانی مقدم و ... از گل‌های سرسید گلستان علم و عمل شهدا محسوب می‌شوند. والدین باید بتوانند این الگوهای آسمانی را به فرزندان خویش معرفی کنند.

۵. اصل مدیریت

مدیریت در زندگی نقش مهمی دارد، همان‌طور که حضرت علی علیه‌السلام آن را جزء اصول مهم زندگی می‌داند: «قَوَامُ الْعَيْشِ حُسْنُ التَّقْدِيرِ، وَ مِلَاكَةُ حُسْنِ التَّدْبِيرِ»؛ رکن زندگی، برنامه‌ریزی درست و پایه آن مدیریت صحیح است.»

این اصل در رسانه نیز کاربرد دارد. برای داشتن رسانه مطلوب خانواده، بعد از کسب آگاهی‌های لازم در مورد رسانه، باید دانسته‌های خود را اجرا و استفاده از فضای مجازی را در خانه‌ها مدیریت کرد. به بیان دیگر، والدین پس از کسب آگاهی‌های لازم درباره فضای مجازی و اجرایی کردن آن در زندگی شخصی و خانوادگی (مدیریت رسانه)، ضمن سالم‌سازی فضای مجازی برای خانواده، زمینه‌های ترقی و تعالی را در خانواده به وجود می‌آورند. مدیریت رسانه در خانواده به پنج قسمت تقسیم می‌شود:

الف) مدیریت نیاز

باید بین نیاز و درخواست فرزندان تفاوت قائل شویم. فرزندان به محبت والدین، خوراک، پوشاک، لوازم‌التحریر، کسب دانش، معارف و علوم دینی و ... نیاز مندند و والدین وظیفه دارند به این نیاز پاسخ مناسب دهند اما برخی از مطالبات فرزندان، نیاز حقیقی نیست بلکه خواسته آنان محسوب می‌شود که برآورده کردن این خواسته می‌تواند مشکلات فراوانی را برای خانواده به وجود آورد. در اختیار داشتن گوشی و تبلت هوشمند برای کودکان و نوجوانان، به صلاح آنان نیست و روان‌شناسان بسیاری به‌صراحت این نکته را مورد توجه قرار داده‌اند. همچنین داشتن اینترنت با سرعت بیش از ۱۲۸ کیلوبایت بر ثانیه به هیچ عنوان مورد نیاز اعضای خانواده حتی برای تحقیقات علمی و پژوهشی نیست.

ب) مدیریت ابزار

والدین باید برای فرزندان خود ابزاری را تهیه کنند که برای آن محتوای مطلوب در کشور تهیه و تدارک دیده شده است. برای نمونه، نرم‌افزارهای پرورشی-آموزشی خوبی متناسب کودکان، نوجوانان و جوانان برای رایانه‌ها

با شما خالص و بکرو باشند و ساعتی که در آن برای لذت‌های غیر حرام خویش خلوت کنید و با این ساعت، برای سه ساعت دیگر نیرو می‌یابید»

ه) مدیریت مکان

به بهانه‌های گوناگونی مانند به‌روز بودن و ارتباط با جهان، از ارتباط با اطرافیان مان محروم شده‌ایم. یکی از مهم‌ترین دلایل این آسیب، مدیریت نکردن مکان استفاده از این ابزار است. کاربران نباید از این ابزار در محل عبادت (مانند مساجد و زیارتگاه‌ها)، جلسات میهمانی، اتاق خواب (هم والدین و هم فرزندان)، محیط‌های آموزشی، محل کار و ... استفاده کنند. برخی از این رسانه‌ها مانند رایانه و دستگاه بازی نیز باید در حال و مقابل دیدگان والدین مورد استفاده قرار گیرد؛ نه در اتاقی جداگانه. همچنین بهتر است خانواده‌ها شب‌هنگام (مثلاً بعد از نماز مغرب و عشا) گوشی‌ها و تبلت‌های خود را در یک جای مشخص (مثلاً یک سبد) قرار دهند و خود را از لذت گفتگو با اعضای خانواده محروم نکنند. در میهمانی‌ها نیز صاحب‌خانه می‌تواند از مدعوین خیلی محترمانه در خواست کند که گوشی‌های خود را در دست نگیرند و آن را خاموش کرده، یا حداقل در حالت سکوت قرار دهند.

۶. اصل جایگزین سازی

وقتی استفاده از ابزاری خاص موجب بروز آسیب‌های فراوان برای کاربران می‌شود، بایستی به دنبال جایگزینی مناسب بود تا میزان آسیب‌ها را به حداقل رساند یا تهدید را به فرصت تبدیل کرد.

اصل جایگزین سازی، از دو حیله قابل بررسی است. اول آداب، رسوم و فرهنگ اسلامی - ایرانی است که به عنوان مهم‌ترین جایگزین مطرح است و در مرحله دوم استفاده از تولیدات و سرویس‌های بومی کشور. در این جا توضیحات هر کدام از این دو مورد خواهد آمد.

الف) آداب، رسوم و فرهنگ اسلامی - ایرانی

بهترین جایگزین برای ابزارهای نوین ارتباطی به‌منظور کاهش آسیب‌ها و معضلات آن، آداب، رسوم و فرهنگ اسلامی - ایرانی است. تفکری که می‌گوید راه حل مشکلات فضای مجازی منحصر در فضای مجازی است، بسیار دور از واقعیت بوده، راه‌کارهایش کاربر را به ترکستان می‌برد. برای نمونه، انسان موجودی اجتماعی است و به ارتباط با اطرافیان خود نیاز دارد. حال اگر بخواهیم پاسخگویی به این نیاز را در ارتباط‌های مجازی منحصر کنیم (این اتفاق متأسفانه در حال وقوع است)، ارتباط‌های اجتماعی و واقعی مان دچار آسیب‌های فراوانی می‌شود. در این جا برای حل معضلات به‌وجود آمده نمی‌توان تنها از فضای مجازی مدد گرفت؛ بلکه باید از بستر و امکانات فضای واقعی برای حل مشکلات پدیدآمده از ناحیه فضای مجازی، یاری خواست و ارتباط‌های واقعی را تقویت کرد. بهترین جایگزین؛ آداب، رسوم و فرهنگ فراموش شده اسلامی ایرانی است و مهم‌ترین بستری که می‌تواند عمل جایگزینی را انجام داده، ضمن غنی‌سازی صحیح اوقات فراغت، فرهنگ اصیل‌مان را احیا کند، خانواده و کارکردهای مربوط به آن است. به نظر می‌رسد موارد ذیل باید جایگزین ارتباط‌های نادرست فضای مجازی در خانواده‌ها شود:

گفتگو و تعاملات خانوادگی

در حالی که قرآن انسان‌ها را به حُسن معاشرت (تعامل و گفتگوی صحیح و سازنده) در خانواده‌ها امر می‌کند «وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ؛ و با زنان به‌طور شایسته معاشرت کنید»، مطابق برخی آمارها، میزان گفتگو در خانواده‌های ایرانی به‌طور متوسط تنها ۱۳ دقیقه در روز است. چنین آماری زنگ‌های

هشدار را به صدا درمی‌آورد و باید دانست که هرچه این عدد کاهش یابد، پیامدهای ناگوارتری را به دنبال خواهد داشت. از این رو لازم است با فرهنگ‌سازی و اطلاع‌رسانی از راه‌های گوناگون، میزان گفتگو و تعاملات

درون خانوادگی افزایش یابد. پیامبر گرامی اسلام (ص) می‌فرماید:

«الْخَلْقُ عِيَالُ اللَّهِ وَ أَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ مَنْفَعُ عِيَالٍ هُوَ أَدْخَلَ السُّرُورَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ»؛ مردم، خانواده خدا هستند. پس، محبوب‌ترین مردمان نزد خداوند، کسی است که به خانواده‌اش منفعت رساند و آنان را شاد و خوشحال سازد». همچنین در روایت دیگری امام موسی کاظم (ع) می‌فرماید:

«الْخَلْقُ عِيَالُ اللَّهِ فَأَحَبُّ هُمْ إِلَيْهِ أَحْسَنُ هُمْ صَنِيعاً إِلَى عِيَالِهِ»؛ مردم، خانواده خدا هستند. پس، محبوب‌ترین مردم نزد خداوند، خوش رفتارترین آن‌ها نسبت به خانواده‌اش است.»

صله ارحام

ارتباط با اقوام و بستگان، از بهترین راه‌کارهای پاسخ‌گویی به نیازهای ارتباطی انسان‌هاست. دین اسلام به عنوان دین کامل، به صله ارحام و رفت‌وآمد اقوام، سفارش‌های فراوانی کرده است. با تقویت و تعمیق ارتباط با اقوام، ضمن کاهش نیاز به ارتباط‌های مجازی، از فواید فراوان آن نیز بهره‌مند می‌شویم. امام موسی کاظم (ع) می‌فرماید:

«صَلَّةُ الْأَرْحَامِ تَحْسِنُ الْخُلُقَ وَ تُسَمِّحُ الْكَفَّوْ تَطْيِبُ النَّفْسَ وَ تَزِيدُ فِي الرِّزْقِ وَ تُسَيِّئُ الْأَجَلَ»؛ صله‌رحم خلق را نیک و ودست را باز و نفس را پاکیزه و روزی را زیاد کند و مرگ را پس اندازد. در روایت دیگری پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد (ص) می‌فرماید: «إِنَّا عَجَلُ الْخَيْرِ ثَوَابِ صَلَّةِ الرَّحِمِ»؛ همانا سریع‌ترین خیر از نظر ثواب که به انسان می‌رسد، صله‌رحم است.»

ارتباط با همسایگان

ارتباط با نزدیکان:

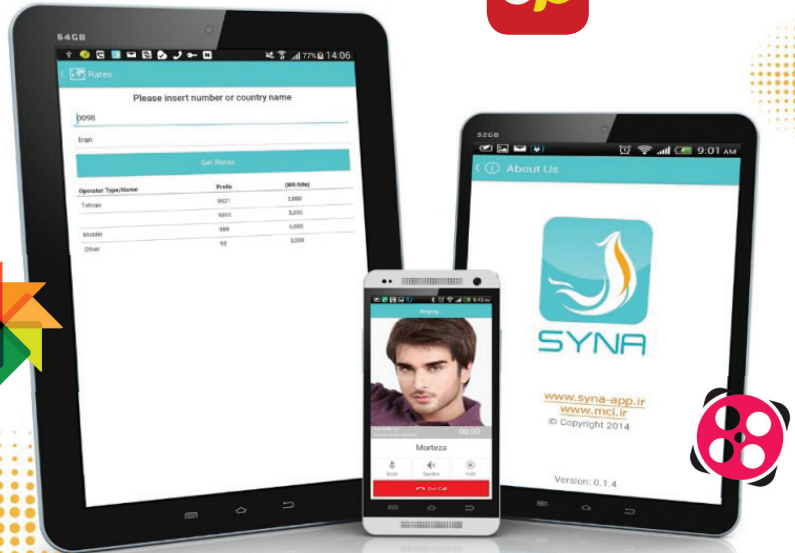
یکی دیگر از آموزه‌های مترقی اسلام، ارتباط و رفت و آمد با مسلمانان است. پیامبر بزرگوار اسلام حضرت محمد (ص) می‌فرماید: «اٰخْتِلَافُ اُمَّيِّ رَحْمَةٌ»؛ رفت‌وآمد امت من بایکدیگر، رحمت است»^{۲۸}. بنابر این روایت، رفت‌وآمدها موجب جلب رحمت الهی است و در پرتو جلب رحمت الهی، برکت‌های زیادی نهفته است. برای نمونه، امام موسی کاظم (ع) می‌فرماید: «تَزَاوَرُوا فَيَبِيْتِكُمْ فَإِنَّ ذَلِكَ حَيَاةٌ لِأَهْلِ بَيْتِ رَجَمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا مُرْتَا»؛ در خانه‌هایتان به دیدار یکدیگر بروید که این کار باعث حیات امر ماست، رحمت خدا بر آن بنده‌ای که امر ما (اهل بیت) را احیا کند. به بیان دیگر حیات دینی ما نیز وابسته به احیای سنت‌های حسنه‌ای مانند ارتباط نزدیکان و افراد مورد اطمینان است. از این رو به جد توصیه می‌شود که قسمتی از وقت خود را به رفت‌وآمد با برادران دینی اختصاص دهیم.

فرزندآوری

فرزندآوری علاوه بر فواید معنوی مانند مباحث پیامبر بزرگوار اسلام (ص) در روز قیامت^{۲۹}، موجب کسب برکت‌های مادی و دنیوی نیز می‌شود. وقتی تعداد فرزندان زیاد باشد، بچه‌ها با همدیگر بازی می‌کنند و شخصیت آن‌ها از جهات مختلف به خوبی رشد می‌کند. بازی و سرگرم‌شدن بچه‌ها با یکدیگر فواید بسیار زیادی دارد اما در موضوع بحث ما، موجب کاهش مراجعه آن‌ها به فضای نامناسب مجازی اعم از سخت‌افزاری و نرم‌افزاری می‌شود.

بازی‌ها و تفریحات سالم

بازی و تفریحات سالم، علاوه بر جذابیت فراوان، از یک‌سو موجب شادی افراد می‌شود و از سوی دیگر می‌تواند زمینه‌های رشد معنوی، تقویت خلاقیت و پرورش جسم را فراهم کرده و نقاط ضعف و قوت کودکان را نشان دهند.

بهترین جایگزین برای ابزارهای نوین ارتباطی به منظور کاهش آسیب‌ها و معضلات آن، آداب، رسوم و فرهنگ اسلامی-ایرانی است. تفکری که می‌گوید راه حل مشکلات فضای مجازی منحصر در فضای مجازی است، بسیار دور از واقعیت بوده، راه کارهایش کاربر را به ترکستان می‌برد.

را تقویت می‌کند. در این صورت، شاهد کاهش مراجعه کاربران به فضای مجازی خواهیم بود. زیرا نیاز به ارتباط و حضور در اجتماع، به صورت صحیح و حقیقی پاسخ داده شده است.

ب) سخت‌افزار و نرم‌افزارهای بومی

وقتی از آسیب‌های فضای مجازی سخن به میان می‌آید، بلافاصله کاربران، سرویس‌های جایگزین را مطالبه می‌کنند؛ خصوصاً اگر مباحث پیرامون اینترنت، بازی‌های رایانه‌ای و شبکه‌های اجتماعی مطرح و مسائل فرهنگی و امنیتی نیز جلو ویژه‌ای بیاید.

خوشبختانه هم اکنون جایگزین‌های مناسبی برای سرویس‌های غربی در داخل کشور وجود دارد که به اختصار برخی از آن‌ها را ذکر می‌کنیم:

خدمات	خدمات خارجی	جایگزین ایرانی
۱ شبکه اجتماعی	فیسبوک، توئیتر و گوگل پلاس	افسران، کلوب و فیسما
۲ شبکه اجتماعی	اینستاگرام و فلیکر	ویسگون و لنزور
۳ شبکه اجتماعی	یوتیوب و ویمئو	آپارات
۴ برنامه ارتباطی	وایبر، واتس اپ و تلگرام	بیسفون و سائنا
۵ ایمیل	جیمیل و یاهو میل	چاپار، میهن میل و پست میل
۶ موتور جستجو	گوگل، بینگ و یاهو	سلام و پارسی جو
۷ مرورگر	موزیلا فایرفاکس، کروم و اپرا	سلینا
۸ پیامرسان	گوگل تاک و یاهو مسنجر	ایطاهال، ال‌فورا آی و آی‌تگ
۹ آپلود و ذخیره سازی	گوگل داکز و دراپ باکس	پیکو فابل و پرشین گیگ
۱۰ نقشه	گوگل مپ	نقشه ایران
۱۱ وبلاگ	بلاگر	بلاگفا، میهن بلاگ و پرشین بلاگ

بازی از نیازهای اساسی و اولیه کودکان است که باید به شکل صحیح و واقعی به این نیاز پاسخ داد. دین اسلام به این مهم توجه فراوانی کرده، ضمن بیان اهمیت، شاخصه‌های آن را نیز بیان کرده است. پیامبر اعظم (ص) می‌فرماید: **الْهَوَا وَ الْعَبْوَا؛ فَإِنَّ بَأْكَرَهُ أَنْ يَرَى فِي دِينِكُمْ غِلْظَةً**؛ تفریح و بازی کنید؛ زیرا من خوش ندارم که در دین شما، سختی و خشونت دیده شود. در سیره رسول خدا آمده است: **«كَانَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ يَبْزُكْبَانِ ظَهْرَ النَّبِيِّ (ص) وَ يَقُولُ انْخَلُحْ ۲»** وَ يَقُولُ نَغْمَ الْجَمَلِ جَمَلًا؛ امام حسن و امام حسین علیهما السلام بر پشت مبارک پیامبر خدا (ص) سوار می‌شدند و می‌گفتند: حرکت کن. رسول اکرم (ص) هم می‌فرمود: **شتر شما خوب شتری است.** آن حضرت همچنین درباره شیوه بازی با کودکان نیز می‌فرماید: **«هَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ صَبِيٌّ فَلْيَتَّصَبْ لَهُ»**؛ هر کس را کودکی در کنار است باید با وی چون کودکان هم‌بازی شود. بنابراین والدین نباید مسائلی چون کمبود وقت و یا خستگی را بهانه قرار داده، بچه‌ها را از این موهبت محروم کنند.

داستان گویی

داستان گویی از روش‌های خوب تربیت دینی است، به گونه‌ای که قرآن از این روش برای بیان مهم‌ترین و عالی‌ترین مفاهیم تربیتی استفاده می‌کند. در زمان‌های نه‌چندان دور، نقل داستان در خانواده‌ها بخصوص توسط پدر بزرگ‌ها و مادر بزرگ‌ها به عنوان یک سنت اسلامی-ایرانی، هم موجب سرگرمی کودکان می‌شد و هم با انتخاب داستان‌های مفید و هدقمند، روش تربیتی مناسبی برای کودکان به حساب می‌آمد. این سنت نیکو اکنون با ورود فناوری‌های نوین ارتباطی رو به فراموشی است. خانواده‌هایی توانند با احیای این سنت حسنه، وقت فراغت کودکان را به خوبی پر کرده، صمیمیت را در خانواده افزایش دهند. برای نمونه، کتاب کلیله و دمنه هم‌اکنون با قلمی سلیس و روان بازنویسی شده، از جمله کتاب‌های جذاب و پندآموز برای چنین جلساتی است. همچنین حافظ‌خوانی یکی از سنت‌های اصیل ایرانی بود که با احیای آن، جایگزین خوبی برای استفاده نابجا از ابزارهای نوین ارتباطی یافته ایم.

رعایت مجموع موارد فوق‌الذکر، نیاز به ارتباط، گفتگو، تعامل و تبادل اطلاعات را به صورت حقیقی پاسخ می‌دهد و بُعد اجتماعی بودن انسان

نکته قابل توجه درباره جایگزینی سرویس‌ها آن است که کاربران بیان می‌کنند سرویس‌های جایگزین بومی نباید امکانات و قابلیت‌های کم‌تری از سرویس غیربومی داشته باشند؛ وگرنه رغبتی برای استفاده از این سرویس‌ها نخواهند داشت. در پاسخ، ذکر دو نکته بسیار ضروری است:

الف) خدمات غیربومی هم در ابتدا با کمبودها، اشکالات و نواقص زیادی عرضه شدند و به مرور زمان و با صبر و تحمل کاربران، نواقص رفع شده و رو به تکامل نهادند. این روند باید برای برنامه‌های داخلی نیز طی شود. ب) یکی از مباحث انحرافی که توسط رسانه‌ها به ذهن‌ها القاء شد، جایگزینی غیرعقلانه است؛ به این معنا که هر خدماتی، صرف‌نظر از ذات، آثار و پیامدهای آن به جایگزین بومی از همان جنس نیاز دارد. برای نمونه، برای مقابله با سیگارهای آمریکایی، باید جایگزینی ایرانی از همان جنس برای آن در نظر گرفته شود و خودمان دست به تولید سیگار بزنیم! سیگار با تمام زیان‌هایش اگر توسط خودمان هم ساخته شود، همان نتیجه را دربردارد. به‌واقع خودمان با دست خود، خویشتن را به کشتن داده‌ایم در حالی که قرآن می‌فرماید: «وَلَا تَلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ»؛ و خویشتن را به دست خویش به هلاکت میندازید.

به این مثال‌ها توجه بفرمایید:

■ آیا عاقلانه است از کودک خردسالی که با چاقوی خارجی بازی می‌کند، چاقو را گرفته و یک چاقوی ایرانی به او بدهیم؟
کودک ۱۱ ساله‌ای مبتلا به خودارضایی است؛ چه چیز را باید جایگزین خودارضایی او کنیم؟

■ اسلام به عنوان دین برگزیده الهی، چه چیز را جایگزین شراب کرد؟

بنابراین، گاهی جایگزین یک ابزار و یا سرویس نامناسب، از جنس همان ابزار نخواهد بود و گاهی ممکن است حتی به‌لحاظ ماهیت با اصل ابزار و یا سرویس متفاوت باشد. برای نمونه، وقتی چاقو را از کودک می‌گیریم به او عروسک و یا ماشین اسباب‌بازی می‌دهیم. سیگار را از فرد سیگاری گرفته ذهنیت وی را درباره سیگار عوض می‌کنیم و به او تنقلات می‌دهیم. برای فرد مبتلا به خودارضایی در صورت رسیدن به شرایط مطلوب دینی، ازدواج تجویز می‌شود و در غیر این صورت با استفاده از روش‌های گوناگون وقت فراغتش را پُر و بُعد معنوی وی را تقویت می‌کنیم. در صدر اسلام، ازدواج موقت، جایگزین شراب معرفی شد. در تمام مثال‌های فوق، ماهیت چیزی که به عنوان جایگزین معرفی شد، با اصل آن تفاوت ماهوی دارد. بنابراین جایگزین یک تبلت خارجی برای کودک و نوجوان، تبلت ایرانی نیست. همچنین تنها با عنوان جذابی چون سیم‌کارت و یا تبلت دانش‌آموزی^{۳۳} نمی‌توان آسیب‌های آن را برای کودکان، نوجوانان و جوانان کاهش داد. بلکه بهتر است روند پیشنهادی ذیل برای سیم‌کارت طی شود:

■ بچه‌ها تنها با شماره تلفن‌هایی که به تأیید والدین رسیده است، بتوانند تماس برقرار و یا دریافت کنند. مثل شماره تلفن والدین، اولیای مدرسه، برخی از اقوام، چند تن از دوستان، پلیس، اورژانس و ...

■ یک نسخه از هر پیامکی که توسط بچه‌ها ارسال و یا دریافت می‌شود، برای والدین نیز ارسال شود.

■ سیم‌کارت به نام یکی از والدین باشد.

در این صورت خواهیم دید که آسیب‌های احتمالی بر اثر استفاده نادرست از سیم‌کارت، چقدر کاهش پیدا می‌کند.

۷. اصل همراهی

در کشورهایی که مردم از سواد رسانه‌ای برخوردارند، والدین فرزندان خود را هنگام بهره‌گیری از رسانه‌های دیجیتال همراهی می‌کنند.

این مشارکت و همراهی به دو صورت است:

الف) حضور فیزیکی فعال:

یعنی والدین هنگام استفاده فرزندان از فضای مجازی بخصوص بخش رسانه‌ای آن، در کنارشان حضور دارند و یا دست‌کم فعالیت فرزندان برای والدین قابل رؤیت است. برای نمونه، ۸۹ درصد والدین هنگام بازی در کنار فرزندان خود می‌نشینند. صرف حضور والدین در کنار فرزندان موجب کاهش بسیاری از آسیب‌های رسانه‌های نوین می‌شود.

ب) مشارکت:

یعنی والدین نیز همانند فرزندان و همراه آنان از فضای مجازی استفاده کنند. برای نمونه، در کشورهای یادشده ۴۷ درصد والدین با فرزندان خود بازی‌های رایانه‌ای می‌کنند. فایده این نوع همراهی آن است که اگر در حین استفاده از رسانه‌های نوین با مطالب نامناسبی مواجه شوند، می‌توانند با استفاده از روش‌های گوناگون، آسیب‌های آن را به حداقل ممکن برسانند. برای مثال، با ارائه توضیحاتی به رفع تصورات نامناسب فرزندان خود درباره یک پویانمایی و یا بازی اقدام کنند.

۸. اصل ایمن‌سازی

از مهم‌ترین نگرانی‌های والدین درباره مسائل مربوط به فضای مجازی فرزندان، این است که اگر ما با استفاده از روش‌های گوناگون بتوانیم فرزندانمان را در خانه‌ها کنترل کنیم، باز هم از آسیب‌های اجتماعی مصون نیستند. مثلاً نوجوان می‌تواند در بیرون از خانه توسط تبلت دوستانش به مطالب غیراخلاقی دسترسی داشته باشد. با چه روش‌هایی می‌توان این نگرانی را کاهش داد؟

اصل ایمن‌سازی، پاسخی به نگرانی خانواده‌ها در این زمینه است. اگر خانواده‌ها به این اصل و راه‌کارهای آن به صورت ویژه توجه کنند و اهتمام ویژه‌ای به اجرایی کردن راه‌کارها داشته باشند، بسیاری از نگرانی‌های آنان برطرف خواهد شد.

مهم‌ترین راه‌کارهای ایمن‌سازی فرزندان در برابر آسیب‌های خارج از کنترل والدین عبارتند از:

برقراری پیوند عاطفی فرزندان با نماز:

«إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ»^{۳۴}؛ نماز از فحشا و منکرات جلوگیری می‌کند» و در جایی دیگر ضایع کردن نماز را مقدمه پیروی از شهوات و فرورفتن در منجلاب گرفتاری‌ها می‌داند: «فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِ مُخْلَفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ»^{۳۵}؛ بعد از آنان نسلی جایگزین [آنان] شد که نماز را

تباه و از شهوات پیروی کردند.

برقراری پیوند عاطفی با مراکز دینی:

در صورتی که والدین فرزندان خود را با مراکز دینی و ارزشی، آشنا و پیوند عاطفی بین فرزند خود و آن مرکز برقرار کنند، آنان را از مشکلات و آسیب‌های احتمالی فراوانی مصون نگاه داشته‌اند. مسجد، حسینیه، دارالقرآن، پایگاه‌های بسیج و ... مراکز بسیار مؤثری در تربیت دینی کودکان، نوجوانان و جوانان هستند. این نکته را نباید فراموش کنیم که ما در مقابل فرزندانمان مسؤولیت داریم.

تقویت حیا:

تقویت حیا در فرزندان از دیگر راه‌کارهای مفید در این زمینه است. زیرا حیا از یک سو مانع انجام ناپه‌نجاری‌های گوناگون می‌شود. همان‌گونه که امام علی(ع) می‌فرماید: «الْحَيَاءُ يَصُدُّ عَنْ فِعْلِ الْقَبِيحِ»؛ حیا و شرم، مانع زشت‌کاری می‌شود. و از سوی دیگر دریچه‌ای برای حرکت به سوی خوبی‌ها و زیبایی‌ها در مقابل افراد می‌گشاید. امیر بیان امام علی(ع) می‌فرماید: «الْحَيَاءُ سَبَبٌ إِلَى كُلِّ جَمِيلٍ»؛ حیا و شرم، وسیله رسیدن به هر زیبایی است.»

تقویت بینش و بصیرت:

بینش و بصیرت از جمله ضروریات اولیه در زندگی بشری است؛ زیرا آن که از چنین خیریی بی‌بهره باشد، احتمال گمراهی‌اش بسیار زیاد است. امام صادق(ع) در روایتی زیبا می‌فرماید: «الْعَامِلُ عَلَى غَيْرِ بَصِيرَةٍ كَالسَّائِرِ عَلَى غَيْرِ الطَّرِيقِ لَا يَزِيدُهُ سُرْعَةَ السَّيْرِ إِلَّا بُعْدًا.»؛ هر که بدون بصیرت عمل کند مانند کسی است که بی‌راهه می‌رود؛ هر چند شتاب کند از هدف دورتر گردد.» برای افزایش بصیرت فرزندان در رابطه با فضای مجازی می‌توان از دو روش زیر بهره گرفت:

■ طرح پرسش‌های کلیدی و تفکر برانگیز: برخی پرسش‌ها درباره فضای مجازی و کارکرد رسانه‌ای آن، تفکربرانگیز است و موجب می‌شود میزان آگاهی فرزندان درباره این مسائل بسیار بالا برود. برای نمونه، از فرزندان خود بپرسید: چرا کشور ما در همه زمینه‌ها تحریم می‌شود اما در دریافت کانال‌های ماهواره، شبکه‌های اجتماعی، اینترنت، تلفن همراه هوشمند و ... تحریم نمی‌شود؟

■ طرح شبهات و کمک به پاسخگویی فرزندان: خوب است والدین شبههاتی را در زمینه فضای مجازی با فرزندان خود مطرح کنند و به‌صورت مدافع

شبهه در این بحث وارد شوند و نظر فرزندان را در این زمینه جویا شوند. برای نمونه، بگویند «به نظر می‌رسد تنها با تکیه بر فرهنگ‌سازی می‌توان بر مشکلات فضای مجازی فائق آمد و نیازی به نظارت حاکمیتی و پالایش کردن محتوای نامناسب از طرف مسوولان امر نیست.» سپس نظر فرزند خود را در این باره جویا شوند. مثال دوم این که به فرزند خویش بگویند «ظاهراً والدین می‌توانند با خرید تبلت برای فرزند خردسال خود قبل از این که در دست دیگران ببینند و عقده‌ای شود! او را از آسیب‌های این ابزار در خارج از خانه هم حفظ کنند.» والدین باید با ظرافت فراوان، فرزندان را هنگام پاسخگویی، به سوی پاسخ مناسب راهنمایی کنند تا پاسخ مطلوب را در نهایت از زبان او بشنوند و نه از زبان خودشان.

– کرامت بخشی و شخصیت‌دهی

کرامت نفس و داشتن شخصیت محکم، یکی از راه‌کارهای مصون‌سازی فرزندان در مواجهه با آسیب‌های فضای مجازی است. امام علی(ع) می‌فرماید: «مَنْ كَرَّ مَعْلِيَهُ نَفْسُهُ هَانَتْ عَلَيْهِ [شَهْوَاهُ] شَهْوَاهُ؟» هر که خود را بزرگوار دید، شهوت‌هایش در دیده وی خوار گردید. با جملاتی مانند تو شیعه امام علی(ع) هستی و ارزش و جایگاه ویژه‌ای نزد خداوند متعال داری، تو با بقیه فرق داری و آینده درخشانی در انتظار توست و ... شخصیت دینی، فردی، اجتماعی و ملی او را تقویت کنید و از هر عملی که موجب شود فرزندان ضعیف‌النفس، بی‌شخصیت، حقیر و کوچک شوند، به شدت پرهیز شود.

– عینی‌سازی عاقبت‌گناه

عینی‌سازی عاقبت کارهای ناپسند، از دیگر راه‌های مصون‌سازی و خودکنترلی فرزندان است. والدین باید با استفاده از روش‌های گوناگون، اخبار و اطلاعات آگاهی‌دهنده‌ای نسبت به آسیب‌های فضای مجازی و عاقبت استفاده نامناسب از آن را به فرزندان خود برسانند. این که دختری به واسطه استفاده نامناسب از شبکه‌های اجتماعی فقط پس از دو هفته استفاده، در خانه‌ای تنها در مقابل ۸ مرد قرار می‌گیرد و مسائل بسیار ناگوار برای پیش می‌آید، از آسیب‌هایی است که یک بار تجربه آن نیز جبران‌ناپذیر است. پیشنهاد مطالعه کتاب و یا وبسایت خوب در این زمینه می‌تواند یکی از راه‌کارهای رسیدن به هدف فوق باشد.^{۳۱} اگر فرزندان ما آثار گناه را بدانند کم‌تر گناه می‌کنند.

– این دنیا مجهز به دوربین مدار بسته الهی است

والدین باید به فرزندان پیام‌آموزند که تمام اعمال ما توسط خدا و خوبانش دیده می‌شود. همچنان که قرآن کریم می‌فرماید: «وَقُلْ اَعْمَلُوا قِسْطَ رَبِّی اللّٰهُ عَمَلُكُمْ وَرِسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ سَتْرُدُّونَ اِلٰی عَالِمِ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةِ فَيُبَيِّنُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»^{۳۲}؛ بگو: عمل کنید به زودی خدا و پیامبرش و مؤمنان اعمال شما را خواهند دید، و به زودی به سوی دانای نهان و آشکار بازگردانده می‌شوید، پس شما را به آن چه همواره انجام می‌دادید، آگاه می‌کند. جمله معروف حضرت امام خمینی(ره) که فرمود «عالم محضر خداست در محضر خدا معصیت نکنید» ذیل همین راه‌کار می‌گنجد. بهتر است والدین، بُعد مهدویت را برای نیل به این مقصود در فرزندان خود تقویت کنند. یعنی این نکته از راه‌های گوناگون و با بیانی شیوا و نرم در کودکان و نوجوانان نهادینه شود که اعمال آنان همه هفته و همه روزه به اطلاع امام زمان(عج) خواهد رسید. نکته بسیار مهم دیگر در این زمینه این است که نوجوانان و جوانان باید بدانند چشم و گوش و همه اعضا و جوارح ما مسوولیت دارند و درباره نوع استفاده از آن‌ها بازخواست می‌شویم. «وَ لَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ اِنَّ

السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفَوَاقِدُ كُلُّ اُولٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُوْلًا»^{۳۳}؛ دنبال چیزی را که بدان علم نداری مگیر که گوش و چشم و دل در باره همه این‌ها روزی مورد بازخواست قرار خواهی گرفت.

– نظارت غیر مستقیم و مستقیم بر دوستان

والدین باید رفت و آمد و دوستان فرزندان خود را به صورت غیرمستقیم و گاهی مستقیم زیرنظر داشته باشند. دوست و همنشین تأثیر زیادی بر انسان می‌گذارد. پیامبر گرامی اسلام(ص) می‌فرماید: «الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ وَ قَرِيْنِهِ»^{۳۴}؛ انسان پیرو دین و آیین دوست و همنشین خود است. در سیره اهل بیت(ع) ملاحظه می‌شود که حتی گاهی مستقیم در انتخاب دوست فرزندان دخالت می‌کردند. (امام صادق(ع) و دوست فرزندان اسماعیل). بنابراین فرزندان را به داشتن دوستانی خوب، تشویق و از آموشد با دوستان ناباب نهی مستقیم و غیرمستقیم کنید.

– طرح مساله و دریافت پاسخ از فرزندان

یکی از روش‌های ایمن‌سازی فرزندان طرح مساله برای آنان و کمک گرفتن از ایشان است. برای نمونه، والدین به فرزندان خود بگویند: «شخصی را می‌شناسند که به علت ناشناختن با فضای مجازی دچار افت شدید تحصیلی شده است. به نظر شما چرا افراد زیادی دچار این مشکل شده‌اند و راه حل آن چیست؟» شنیدن پاسخ مساله از فرزندان و مرور راه‌کارها با آنان زمینه درونی‌سازی راه‌کارها را فراهم می‌آورد و بستر پذیرش توصیه‌های تکمیلی والدین در آنان را بیش‌تر می‌کند.

– درخواست از مسوولان

خوب است از فرزندان خواسته شود مشکلات موجود در فضای مجازی و راه‌کارهای مقابله با آن را در قالب یک نامه (به عنوان مثال)، با همراهی والدین، برای مسوولان ذی‌ربط بنویسند و به شیوه‌های گوناگون به آنان برسانند. برای نمونه، نامه‌ای به سایت وزارت ارتباطات و یا شورای عالی فضای مجازی ارسال کنند. در این صورت هم برای فرزند خود ارزش و اعتبار خاصی را قائل شده‌اند و هم غیرمستقیم راه‌کارها را به او القا کرده‌اند.

۹. اصل تدریج و استمرار

کار تربیتی و فرهنگی باید سه شاخصه مهم داشته باشد. اول، مطابق با اصول و قواعد صحیح اسلامی باشد که این مورد در اصل حاکمیت قانون بیان شد. دوم، به تدریج انجام پذیرد و سوم، مستمر و دائمی باشد. اصل تدریج و استمرار از مهم‌ترین اصول مدیریت رسانه دینی در خانواده است؛ به گونه‌ای که حتی برای اجرای تمام اصول باید اصل تدریج و استمرار را مورد عنایت قرار داد. حذف رفتار و عادت‌های نامناسب و ناپهنجار و جایگزینی آن‌ها به تدریج صورت گیرد. فرهنگ حاکم بر کشور، به ندرت یک‌باره و ناگهانی اتفاق می‌افتد. با نگاهی به روند تربیتی قرآن در صدر اسلام درمی‌یابیم که ابتدا ذهنیت افراد درباره رفتار نامناسب در قالب بیان اصول دین اصلاح می‌شود و سپس میل افراد به آن رفتار نامناسب تغییر می‌یابد و از کرده خویش پشیمان می‌شوند و سرانجام، رفتار نو در قالب ترک عمل و یا انجام عملی جایگزین شکل می‌پذیرد. برای مثال، قرآن برای تحریم شراب طی چهار گام و به تدریج، تازه مسلمانان را از این عمل بازمی‌دارد.

در گام اول بیان می‌کند که برخی مردم از نخل‌ها و درختان انگور شراب تهیه می‌کنند در حالی که می‌توان به جای آن رزق نیکو از درختان یادشده به دست آورد.

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَ الْأَعْنَابِ تَنَجِدُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَ رِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ^{۳۵}؛ و از میوه‌های نخل‌ها و تاک‌ها شرابی مستی‌آور ورزقی نیکو به دست می‌آوردید و خردمندان را در این عبرتی است. در واقع قرآن در این مرحله تصریح می‌کند از انگور و خرما می‌توان هم استفاده خوب کرد و هم استفاده نامناسب. استفاده خوب آن را به رزق نیکو و استفاده نامناسب آن را به شراب مستی‌آور تعبیر می‌کند.

در گام دوم در قالب پرسش و پاسخ ضمن تصریح به وجود منفعت در شراب برای مردم، گناه و آسیب‌های آن را بیش‌تر از منافع آن می‌داند. يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَ مَنَافِعٌ لِلنَّاسِ وَ إِنَّمَا هُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَ يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ^{۳۶}؛ تو را از شراب و قمار می‌پرسند. بگو: در آن دو گناهی بزرگ و سودهایی است برای مردم. و گناهشان از سودشان بیش‌تر است. در این مرحله ذهنیت مردم را درباره سودآوری حداکثری شراب نسبت به ضررهای آن عوض می‌کند.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَ أَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ^{۳۷}؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! آن‌گاه که مست هستید گرد نماز مگردید تا بدانید که چه می‌گویید. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَيْسِرُ وَ الْأَنْصَابُ وَ الْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ^{۳۸}؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! شراب و قمار و بت‌ها و گروبنندی با تیرها پلیدی و کار شیطان است. از آن اجتناب کنید تا رستگار شوید.

در رابطه با مسائل مربوط به فضای مجازی نیز نمی‌توان رفتارهای نامناسبی همچون اتلاف وقت، استفاده غیراخلاقی، دامن‌زدن به شایعات، غفلت از خدا، خود و اطرافیان و ... را به‌آسانی و ظرف چندروز اصلاح کرد.

۱۰. اصل اقتدار همراه با صمیمیت و مهربانی

والدین باید در اجرای اصول فوق با اقتدار باشند و در مقابل خواسته‌های نابجای فرزندان از خود ضعف نشان ندهند و عقب‌نشینی نکنند. اما این اقتدار باید همراه صمیمیت و مهربانی باشد. به عبارت دیگر، درست است که والدین اصول مهم تربیتی را زیر پا نمی‌گذارند اما با چاشنی مهربانی و محبت به فرزندان‌شان می‌فهمانند که چون دوست‌شان دارند در مقابل خواسته آن‌ها می‌ایستند. بنابراین داشتن آرامش و وقار در این زمینه بسیار ضروری است. رسول خدا(ص) می‌فرماید: «عليكم بالسكينة و الوقار؛ بر شما باد آرامش و وقار.» برای اجرا کردن این اصل و توجه‌دادن فرزندان به این نکته که ایستادگی والدین در مقابل خواسته آن‌ها، از روی دلسوزی است، والدین باید به موارد ذیل توجه ویژه داشته باشند:

■ اگر با استفاده نامناسب فرزندان از این ابزار روبه‌رو شدید، آن‌ها را تحقیر نکرده، به آنان توهین نکنید. امام علی(ع) می‌فرماید: «لَا تُحَقِّرْنَا خَدًّا مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّ صَغِيرَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ كَبِيرٌ^{۳۹}؛ نباید کسی از مسلمانان را کوچک شماری؛ زیرا کوچک آن‌ها نزد خدا بزرگ است.» اگر شخصیت فرزندان خرد شود، احتمال لغزش‌های بعدی آن‌ها بسیار زیاد خواهد شد. «مَنْ هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ فَلَا تَأْمَنُ شَرَّهُ» هر که برای خود شخصیت و ارزشی قائل نشود از گزند او خاطر جمع مباش.» بنابراین، والدین به جای تحقیر شخصیت بچه‌ها، عمل ناپسند آنان را زشت بشمارند و بین عمل و شخص انجام‌دهنده آن عمل، تفاوت قائل باشند.

■ پرهیز از تندخویی و خشم: امام علی(ع): «لَيْتَكَنْ شَيْمَتُكَ الْوَقَارُ، فَمَنْ كَثُرَ خُرْقُهُ اسْتَرْدَلَ^{۴۰}؛ باید که خصلت تو وقار باشد؛ زیرا هر که تندی و درشتی او زیاد باشد، پس او زبون شمرده شود.»

■ نیاز نیست برای هر بهره‌گیری نادرست از فضای مجازی، مورد ملامت و سرزنش قرار گیرند. مثلاً اگر به صورت ناخواسته با متنی نامناسب مواجه شدند نباید سرزنش شوند: «مَأْكَلٌ مَقْتُونِيَعَاتِبٌ^{۴۱}؛ هر فریب‌خورده‌ای را نمی‌شود سرزنش کرد.»

■ در ملامت و سرزنش کردن فرزندان زیاده روی نکنید: «وَ الْإِفْرَاطُ طُغْيَى الْمَلَامَةِ يَشْبُبِيرُ أَنَا لِلْجَاحِ؛ زیاده‌روی در ملامت، آتش لجاج تو را برافروزد.»

پی‌نوشت‌ها

۱. بقره، ۱۳۸
۲. حشر، ۱۹
۳. برای نمونه، خریدن ماهواره و نگهداری آن چه حکمی دارد.
۴. به فتوای مقام معظم رهبری، عضویت در شبکه‌های اجتماعی غیر بومی که موجب تقویت دشمنان اسلام شود، حرام است.
۵. به فتوای مقام معظم رهبری، چت با نامحرم حرام است.
۶. استفاده از نرم افزارهایی که صدای مرد و زن را عوض می‌کند.
۷. بقره، ۱۹۵.
۸. تحریم، ۶.
۹. بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۹۵.
۱۰. برای آشنایی اجمالی با برخی از فرهنگ‌های معارض ر-ک: جریان‌سازی ضد فرهنگ‌ها به قلم عبدالحسین خسروپناه.
۱۱. نهج البلاغه، ص ۵۰۰.
۱۲. مرا جعه به تارنمای www.leader.ir و جستجوی واژه‌های فرهنگ، رسانه، استعمار فرا نو، اینترنت، ماهواره و ...
۱۳. مطالعه جلد اول کتاب آیین جادو.
۱۴. مطالعه کتاب ایشان با عنوان ارتباطات و سلطه فرهنگی.
۱۵. کتاب آینده قدرت از آثار نامبرده.
۱۶. نهج البلاغه، ص ۳۹۳.
۱۷. وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۳۳۱.
۱۸. نهج البلاغه، ص ۳۹۴.
۱۹. یکی از آفت‌های بسیار مخرب فضای مجازی، صرف‌نظر از محتوای نامطلوب آن، اتلاف وقت و از دست دادن فرصت‌ها است.
۲۰. اجزای، ۲۱
۲۱. غررالحکم و دررالکلم، ص ۵۰۳.
۲۲. بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۲۹۶.
۲۳. دعائم الاسلام، ج ۲، ص ۳۲۰.
۲۴. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۲، ص ۳۸۸.
۲۵. اصول کافی، ج ۲، ص ۱۵۳.
۲۶. وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۵۳۶.
۲۷. همان، ج ۲۷، ص ۱۴۱.
۲۸. اختلاف در این روایت به معنای تضاد عقیده نیست، بلکه مانند آیه شریفه ۶ سوره مبارکه یونس «إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ وَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ»، به معنای آمد و شد است.
۲۹. بحار الانوار، ج ۲، ص ۱۴۴.
۳۰. قال النبی(ص): «مَنَّا كُحُوا تَكْتُرُوا وَ أَقْرَبِي أَنَاهِي بِكُمْ لَأَمَّةَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ لَوْ بِالسَّقَطِ؛ ازدواج کنید و بر نسل خود بیفزایید. به‌درستی که من در روز قیامت بر امت مسلمان خود مباحث می‌کنم حتی اگر سقط شده باشد.»
۳۱. نهج الفصاحه، ص ۲۵۹.
۳۲. وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۴۸۶.
۳۳. بقره، ۱۹۵.
۳۴. خطر سیم‌کارت‌هایی که به صورت رایگان در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرد، به‌مراتب بیش از دیگر سیم‌کارت‌ها است؛ زیرا این سیم‌کارت‌ها بی‌نام هستند و بستر مناسبی برای جرم و بزه به شمار می‌روند.
۳۵. عنکبوت، ۴۵.
۳۶. مریم، ۵۹.
۳۷. غررالحکم و دررالکلم، ص ۷۴.
۳۸. بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۲۱۱.
۳۹. اصول کافی، ج ۱، ص ۴۳.
۴۰. نهج البلاغه، ص ۵۵۵.
۴۱. قُلْ سَمِعُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ؛ بگو: «در روی زمین سیر کنید و ببینید عاقبت کار مجرمان به کجا رسید!»
۴۲. توبه، ۱۰۵.
۴۳. اسراء، ۳۶.
۴۴. اصول کافی، ج ۲، ص ۳۷۵.
۴۵. نحل، ۶۷.
۴۶. بقره، ۲۱۹.
۴۷. نساء، ۴۳.
۴۸. مائده، ۹۰.
۴۹. مجموع‌عوارف، ج ۱، ص ۲۹.
۵۰. تصنیف غررالحکم و دررالکلم، ص ۴۳۶.
۵۱. نهج البلاغه، حکمت ۱۵.